

לפרשת תרומה

...וכמו* שכל מלך לערבים נקרא "כ'ליפה", וכל מלך לכוזרים נקרא כ'אקאן, וכל מלך למצרים נקרא פרעה, וכל מלך לפלשתים נקרא אבימלך, ולעמלק נקרא אגג שהרי גם בימי משה נאמר וירם מאגג מלכו (במדבר כד ז), וכל מלך לחצור נקרא יבין שהרי מצאנו שם זה גם למי שהיה בזמן יהושע ולמי שהיה בזמן דבורה, כך כל מלך לצור נקרא חירם שהרי אמר חירם מלך צור לחירם אבי (דה"ב ב יב).

אוצר החכמה

לפרשת תצוה

אוצר החכמה

כתב** ר' שמואל בן יצחק הספרדי הדיין בפירושו לשמואל ב כא: פרשה זו יש בה שאלות רבות והיא קשה מאד וכבר דבר בה ראש המפרשים רבינו סעדיה גאון בפירוש סדר ואתה תצוה בפרשת האורים ותומים, ובדברים קצרים הקיף את רוב עניניה, וראיתי להביא כאן את דבריו כלשונם. אמר זכרוננו לברכה: ונראה לי שיש בענין זה תשע שאלות, הראשונה והיא התמורה שבהם כשלעצמה, איך שאל חטא ובניו ובני ביתו ייהרגו בחטאו. והשניה מדוע ניצול מפיבשת והאם היה משוא פנים בהצלתו. והשלישית מי הם החמשה שנהרגו אם בני מירב או בני מיכל. והרביעית באיזה זמן הרג שאל את הגבעונים. והחמישית מה ענין בקנאתו לבני ישראל ויהודה. והששית למה נאמר והגבעונים לא מבני ישראל המה. והשביעית למה נתאחרה דרישת דמם עד אותו זמן. והשמינית היאך הותר להשאיר את ההרוגים מתחלת הקיץ ועד סופו. והתשיעית מדוע נתאחרה קבורתם עד סוף הקיץ. וראוי שנענה על כל אחת מאלו השאלות ונאמר, השאלה הראשונה החמורה איך שאל חטא ובניו ובני ביתו נענשים בחטאו, אני אומר כי שאל ובניו ובני ביתו הרגו את הגבעונים וזה מפורש בהדיא בתחלת הפרשה ויאמר ה' אל שאל ואל בית הדמים וכו' הרי מבואר כי אנשי ביתו אנשי דמים, ובכלל תשובה זו חלק מתשובת השאלה הרביעית כלומר שהוא הרג את הגבעונים בזמן שהרג את נוב עיר הכהנים כמו שנבאר, וידוע שצבאותיו אז נמנעו מלהרגם כמו שנ' ולא אבו עבדי המלך לשלוח ידם לפגוע בכהני ה', לפיכך הוזקק שאל לאנשי ביתו ולדואג והם עזרוהו, בדואג מפורש בכתוב בענין נוב, אבל בני ביתו הרי מפורשים כאן ואל בית הדמים, ואולי היו רבים, אלא מי שמת מהם לפני פקידת עונם הושמט זכרו והיתה הפקודה רק על החיים, והגבעונים שבעה, לפיכך אמרו יתן לנו שבעה אנשים מבניו, וכך אלו נשאר מאלה שהרגום עשרה או חמשה היה הסוף כך. ותשובת השאלה השניה שיש לחשוב בה שדוד נשא פנים למפיבשת שלא הרגו, אני אומר שלא היה שם משוא פנים כי בכלל לא היה עליו חטא לפי שהיה בן חמש שנים בזמן שנהרג שאל שנ' בן חמש שנים היה בבוא שמוע

- * קטע זה מפירוש רבינו לפרשת תרומה. פורסם ע"י הרכבי בס' היובל לא' קהוט.
- ** פורסם על ידי ג. מרגליות. כמ"ש לעיל בהערתי לנספח לפרשת וארא.

שאול ויהונתן מיזרעאל, וכיון שהדבר כן למה נאמר ויחמול המלך על מפִּיבֶשֶׁת. אני אומר שהצדקת הצדיק וזיכוי הזכאי נקרא חמלה וחסה כמו שנ' יחס על דל ואביון (תהלים עב יג) ונאמר עוד ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו וביד שתי בנותיו בחמלת ה' עליו (בראשית יט טז) ועוד נאמר וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העבד אתו (מלאכי ג יז) והרי הם צדיקים, ונודמן שזה גם לפי ברית דוד ויהונתן לפיכך אמר על שבעת ה' אשר בינותם, ואין זה מן התימה שיזוכה הזכאי משנים ושלשה טעמים. והחמשה הם באמת בני מירב ולפיכך אמר בסתם אשר ילדה לעדריאל בן ברזלי המחלתי והבליע אשר ילדה מירב, לפי שנישואי מירב היו מתחלה לעדריאל כמו שנ' ויהי בעת תת את מירב בת שאול לדוד והיא ניתנה לעדריאל המחלתי לאשה, ונתיחסו למיכל מפני שהיא גדלה אותם כמו שידענו שמשוה הוא בן יוכבד והיא שילדתו, והוא בן בת פרעה לפי שגדלה אותו שנ' ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה ויהי לה לבן, וכן עובד בן רות והיא שילדתו והוא בן נעמי שגדלתו שנ' ותקח נעמי את הילד ותשיתוהו בחיקה וכו' ונאמר ותקראנה לו השכנות שם לאמר ילד בן לנעמי, כך אלו החמשה בני מירב והיא שילדתם והם בני מיכל שגדלתם, ואם יאמר האומר והרי אנו מוצאים שאחר שמלך היתה מירב בתולה שהרי הזכירה בהצעתו לדוד והיאך אפשר שיהיו בניה בזמן שאול בוגרים והרי כל ימיו (ימי מלכותו) אינם אלא שנתיים, אני אומר שלא הזכיר שאול את מירב בהצעתו לדוד אלא דרך שגיאה וטעות ככל שאר הבלבול שהיה קורה לו לכך אמר הנה בתי הגדולה מרב אתה אתן לך לאשה, וכאשר הגיע זמן מילוי ההבטחה מצאוה נשואה לעדריאל זה זמן רב כמו שנ' ויהי בעת תת את מירב בת שאול לדוד והיא נתנה לעדריאל המחלתי וכו', ואמרו נתנה משמע שהענין היה מקודם, ואלו היה באותו הזמן היה אומר ויתנה שאול לעדריאל, וכיון שמשמע הכתוב שכבר קדמו נישואי מירב יש להניח שהיה זה לפני כעשרים שנה כדי שיהיו בניה בני עשרים וסביב העשרים, לפי ששאול כשמלך היה לפחות בן ג' שנה שהרי נאמר בן ארבעים שנה איש בשת בן שאול במלכו וכו', ובתוך אותם הג' שנים השיא אותה לעדריאל וילדה לו חמשת אלו, ולפיכך אמר המתרגם וית חמשא בני מרב דרביאת מיכל בת שאול דילדת לעדריאל וכו'. ותשובת השאלה הרביעית באיזה זמן הרג שאול את הגבעונים, אני אומר בזמן שהרג את גוב עיר הכהנים, לפי שהיו הרבה מן הגבעונים משרתים את המזבח כמו שנ' חטבי עצים ושאבי מים לבית אלהי, ומצאנו ששאול הפליג בהשמדת גוב מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק ושור וחמור ושה לפי חרב, ומי שלא השאיר אפילו הבהמות ודאי שלא השאיר את העבדים, וכיון שהדבר כן היאך ניצולו אלו, אנו אומרים שלא כולם היו משרתים את המזבח אלא מקצתם היו משרתים את האומה כמו שנ' ויתנם יהושע ביום ההוא חטבי עצים ושאבי מים וכו' לפיכך ניצולו אלו שהיו משרתים את העדה. ותשובת השאלה החמישית מה ענין בקנאתו לבני ישראל ויהודה, אנו אומרים שכתוב זה הוא לפי דעת שאול שלפי דעתו היתה הריגת גוב קנאה לאומה כדי שלא יתגרו במלכה בעזרם את העומד נגדו כמו שאמר כי קשרתם כולכם עלי ושאר הענין. ותשובת השאלה הששית למה אמר והגבעונים לא מבני ישראל המה והרי זה דבר ידוע? אנו אומרים שכיון שנתעלמו הכהנים מלדרוש דם קרוביהם והם היו יותר זכאים לכך אלא שחמלו על האומה,

ואלו לא נתעלמו לפיכך פרסמם הכתוב שהסבה לתביעתם היא לפי שאינם מבני ישראל שיחמלו עליהם, ואפשר שמשום כך נכתב ינתן לנו במקום יתן לנו לרמוז בכך שאלו השבעה כופר הנתינים שהם הגבעונים מלשון ויתנם יהושע, וכך נכתב גם אין לי כסף וזהב במקום אין לנו דרך הקפדה ודקדוק לומר שאפילו לא נותר מהם אלא אחד כי אז היה דורש את הנקמה. ותשובת השאלה השביעית מדוע נתאחר הדבר עד אותו זמן, אנו אומרים ידוע שהריגת נוב בסוף ימי שאל ואפשר שהיה דבר זה בראשית ימי מלך דוד על ישראל, ולא נודע שנמצא בעם עובד ע"ז שיהא בגללו ועצר את השמים לכן חשבו שבגלל שפיכות דמים כמו שנ' ולארץ לא יכופר וכו', וכאשר נתברר להם אמר דוד ובמה אכפר כנגד לא יכופר, והוסיף וברכו את נחלת ה', כי הברכה שובע, שיהיה במקום הרעב שובע. ותשובת השאלה השמינית מדוע נתאחזה קבורת שבעה אלו כל הקיץ עד שהוצרכה אמם של מקצתם לוילוגות ושקים לשמירתם כמו שנ' ותקח רצפה בת איה את השק יתטחו לה על הצור וכו', אנו אומרים שהמנהג שכל מי שהרגו המלך לא יעז שום אדם לגשת אליו ולקברו כי אם ברשות המלך, ודוד לא ידע שנשארו עד אותו זמן ונשארו זרוקים לא תלויים כמו שנ' ויפלו שבעתים יחד, ואפשר שנכתב ויפלו שבעתים לפי שהוכו באמצעיתם ונעשה כל אחד מהם שתי התיכות ולפיכך נעשו השבעה שבעתים, וכאשר נודע הדבר לדוד כמו שנ' ויגד לדוד את אשר עשתה רצפה וכו' מחה על כך וצוה לקבור אותם ולקבור את אבותיהם בין קבריהם שנ' וילך דוד ויקח את עצמות שאל וכו'. ותשובת השאלה התשיעית שאמרו ויעתר אלהים לארץ אחרי כן אינו מוסב על קבירת העצמות לפי שזה בתחלת החורף ואלו נמשך הרעב עד אותו זמן כי אז היתה נגמרת גם השנה הרביעית ברעב, ואיך יתכן שימשך (הרעב) והרי הנקמה כבר היתה בראשית הקיץ כמו שנ' והמה הומתו בתחלת קציר, אלא שזה שנ' ויעתר אלהים לארץ מוסב על הריגת שבעת האנשים כיון שזה המטרה ועליו חשבו ואותו עשו. עד כאן לשונו וזכרנו לברכה. (בכל זה עיין יבמות עט א, וסנהדרין יט ב).

לפרשת זאת תהיה

... כיון * שבעיקרו אינו בנוי על ההקש, וכל שכן בטומאות שהתורה היא שצותה בהן והודיעה עניניהן, ועשתה בהם חילוקים יסודיים כלומר כללים שונים, וקבעה לכל כלליהם דינים שונים, וכמו שהכללים בעצמם אינם דומים זה לזה, כלומר שכללי טומאת צרעת אינם ככללי הזוב, וכללי הזיבות אינם ככללי הנדה, וכללי כולן אינן ככללי הקרי, וכן שאר מיני הטומאות שנוכיר לקמן, ולפיכך נעשה דין טומאת צרעת שונה מדין הזיבות, שהמצורע מטמא כל הכלים שבבית אם נכנס לתוכו ואע"פ שלא נגע בהם, ואין כן הזוב. והזוב צריך רחיצה במים חיים, ואין המצורע כן. והנדה מטמאה את בועלה שבעה ימים, והזבה והמצורע אינן מטמאות בועלן שבעה ימים. ובעל קרי טהר בסוף יומו. וכן שאר דיני הטומאות

• קטע זה שייך כנראה לויקרא טו. פורסם ע"י צוקר ב"סורא" תשי"ז תשי"ח.